LÄNSSTYRELSEN
Stockholms län
Naturvårdsenheten
Biolog A Bergquist
08 - 785 52 21

Datum 1984-12-18

Beteckning 11.1211-398-77 0181

Enligt sändlista

Inrättande av naturreservatet Tullgarn i Södertälje kommun
(3 bilagor)

BESKRIVNING AV NATURRESERVATET

Namn	Naturreservatet Tullgarn
Kommun	Södertälje
Fastigheter	Delar av kronoparken Tullgarn
Lägesbeskrivning	Ekonomiska kartan blad nr 098 70, 098 71, 098 80. Topografiska kartan blad nr 9I Nynäshamn NV. Reservatet ligger cirka 50 km sydväst om Stockholm i nära anslutning till gamla Europaväg 4.
Area	Cirka 670 ha (hela reservatet inkl D län cirka 692 ha)
Därav landarea	Cirka 325 ha (hela reservatet inkl D län cirka 347 ha)
Markägare	Domänverket
Naturvårdsförvaltare	Domänverket

GRUND FÖR BESLUTET

Ärendets handläggning

Länsstyrelsen initierade redan 1977 ärendet om skydd för Tullgarnområdet med anledning av områdets status som riksintresse i den fysiska riksplaneringen.

8
Lst Sth H 25 a 1983-06 20.000 80 gr arkiv

Naturvårdsverket har ställt medel till länsstyrelsens förfogande för en särskild utredning om behovet av skydd för Tullgarnområdet i Stockholms och Södermanlands län.

I samband med att Tullgarns skyddsbehov utreddes arbetade en arbetsgrupp bestående av företrädare för länsstyrelserna i Stockholms och Södermanlands län, naturvårdsverket, domänverket, slottsförvaltningen, Bergianska stiftelsen och lantbruksnämnden för att klargöra skötseln av Tullgarn. Länsstyrelsen har därefter i samråd med naturvårdsverket tagit initiativ till ett förslag till förordnande enligt naturvårdslagen innebärande att de mest skyddsvärda och skötselkänsliga områdena inrättas som naturreservat och övriga delar av kronoparken inrättas som naturvårdsområde.

Länsstyrelsen har i detta ärende samrått med statens naturvårdsverk, Södertälje kommun, domänverket och länsstyrelsen i Södermanlands län. Alla berörda har i allt väsentligt tillstyrkt förslaget.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har denna dag fattat motsvarande beslut för den del av kronoparken som ligger i Södermanlands län.

Allmän beskrivning

Tullgarnområdet har en varierande natur och uppvisar de flesta naturtyper som kan förekomma i östra Svealand. Området kännetecknas av en rik förekomst av lövträd där speciellt de ädla lövträden utgör ett markant inslag.

Inom området finns marker av särskilt botaniskt intresse såsom nedlagda hagmarker, betesmarker, lövskogar, strandängar och kalkpåverkade områden. Tullgarns mosaik av ett stort antal varierande biotoper uppvisar en rik och differentierad fauna gällande såväl däggdjur, fåglar och insekter. Under senare år har en vildsvinsstam etablerats inom området.

Fågelfaunans rikedom är sedan länge känd och Tullgarn har hög dignitet bland landets fågellokaler både vad gäller häckande som sträckande fåglar. Områdets mångfald av biotoper och särskilt förekomsten av ostörda områden ger ett rikt och varierat fågelliv med sällsynta och sårbara arter.

8
Lst Sth H 25 a 1983-06 20.000 80 gr arkiv

Vattenområdet i anslutning till kronoparken hör tillsammans med strandängarna, öarna och skären till de intressantaste i länet ur fågelsynpunkt. Strandängarna vid Näset är en av de få i länet för rastande vadare, och Näset-Fridö området är en betydelsefull översomringslokal för skräntärnor. Häggnäsviken har utpekats som länets förnämsta sjöfågelvik av nationell betydelse för rastande och övervintrande änder och grågäss. Skogs- och bergmarkerna runt Tullgarnsviken och Mörköfjärden hyser också förekomsten av sårbara fågelarter som här finner sina häckningsbiotoper.

Tullgarnområdets omväxlande natur gör det också betydelsefullt för friluftslivet med stora sammanhängande arealer skogsmark för strövande, svamp- och bärplockning.

Tullgarnområdet har en tilltalande landskapsbild till stor del beroende av den varierande naturen och växlingen mellan skog och öppen mark. Markanvändningen med bland annat hög kreatursbesättning på gårdarna har sedan lång tid tillbaka format landskapet och präglar landskapsbilden inom hela Tullgarnområdet.

Inom området finns också sjöar, kärr, mossar och en lång kuststräcka med småöar och skär. Omgivningarna kring Tullgarns slott och värdshus och en vacker slottspark ger besökaren fina tillfällen till rika upplevelser utöver områdets andra kvaliteer.

Tullgarnområdet öster om gamla europaväg 4 är skyddat enligt 19 § naturvårdslagen, dess tidigare lydelse (landskapsbildskydd). Tullgarn är också klassat som högsta naturvärde i länets naturvårdsprogram.

Ändamålet med naturreservatet

Ändamålet med naturreservatet är att bevara och genom aktiva åtgärder vårda de tidigare hävdade kulturmarkerna i första hand genom betesdrift med nötkreatur. Häckningsbiotoperna för den hotade fågelfaunan skall bevaras och områdets stora betydelse för sträckande fågel skall tillvaratas. De floristiskt

Lst Sth H 25 a 1983-06 20.000 80 gr arkiv

Postadress
Box 22067
104 22 STOCKHOLM

Besöksadress
Hantverkargatan 25

Telefon
08 - 785 40 00

Postgirokonto
3 51 72 - 6

värdefulla miljöerna skall bevaras och vårdas och särskild hänsyn tas till vården av områdets ädellövskog. Reservatets stora betydelse för forskning och undervisning skall tillvaratas och åtgärder vidtas för att underlätta för dessa ändamål. Några större anläggningar för friluftslivet skall inte iordningställas, utan dessa skall inskränkas till rastplatser, stigar, mindre parkeringsplatser, sanitära anläggningar.

LÄNSSTYRELSENS BESLUT

Med stöd av 7 § naturvårdslagen (1964:822, omtryckt 1974:1025 och ändrad 1982:1097) förklarar länsstyrelsen det område som med punktstreckad linje markerats på bifogad karta (bilaga 1) som naturreservat.

RESERVATSFÖRESKRIFTER

För att trygga ändamålet med reservatet förordnar länsstyrelsen med stöd av 8-10 §§ naturvårdslagen och 9 § naturvårdsförordningen (1976:484) att nedan angivna föreskrifter skall gälla för reservatet.

A. <u>Föreskrifter med stöd av 8 § naturvårdslagen angående inskränkningar i markägares och annan sakägares rätt att förfoga över fastighet inom reservatet</u>

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och författningar är det förbjudet <u>att</u>

1. bedriva täktverksamhet, spränga, schakta, invalla eller vidta liknande åtgärd

2. anordna upplag, avfallstipp eller liknande annat än tillfälligt för jordbrukets behov

3. anlägga campingplats, lägerplats, ny småbåtshamn eller annan anläggning för det rörliga friluftslivet samt väsentligt ändra befintlig anläggning

4. avverka skog eller utföra andra skogliga åtgärder utöver vad som anges i bifogad fastställd skötselplan

5. plantera eller så barrträd på mark som inte tidigare varit barrskogsbevuxen

8

Lst Sth H 25 a 1983-06 20.000 80 gr arkiv

6. inom skogsmarken använda handelsgödsel eller kemiska bekämpningsmedel

7. röja bort buskar och sly utöver vad som anges i bifogad fastställd skötselplan

8. uppföra helt ny byggnad. Dock kan länsstyrelsen lämna tillstånd till byggnad för jordbrukets behov

9. uppföra vilthägn

10. sprida handelsgödsel på strandängar och naturbeten

11. upplåta mark för militära övningar och större tävlingar

12. muddra, invalla eller på annat sätt ändra strändernas karaktär

13. landa med luftfarkost

14. bedriva täkt av vass

utan länsstyrelsens tillstånde är det förbjudet att

15. anlägga eller väsentligt ändra väg, stig eller parkeringsplats

16. dra fram mark- eller luftledning

17. använda området för betesdrift på annat sätt och med andra djur än vad som anges i bifogad fastställd skötselplan

18. anlägga viltvatten

19. sätta upp skylt, tavla, plakat, affisch eller liknande.

Föreskrifterna ovan skall inte hindra att de åtgärder som anges i bifogad fastställd skötselplan utförs samt för normal tomtplatsanvändning och skötsel.

8

Lst Sth H 25 a 1983-06 20.000 80 gr arkiv

B. Föreskrifter med stöd av 9 § naturvårdslagen angående markägares och annan sakägares skyldighet att tåla visst intrång

För att tillgodose ändamålet med naturreservatet förpliktas markägaren och innehavare av särskild rätt till marken tåla att de åtgärder vidtas vilka framgår av bifogad fastställd skötselplan (bilaga 2).

C. Föreskrifter med stöd av 10 § naturvårdslagen om vad allmänheten har att iaktta inom reservatet

Utöver föreskrifter och förbud i lagar och författningar är det förbjudet att

1. förstöra eller skada fast naturföremål eller ytbildning genom att borra, hacka, spränga, rista, måla eller dylikt

2. framföra motordrivet fordon annat än på anvisade vägar

3. störa djurlivet (t ex genom att klättra i boträd, uppehålla sig i närheten av gryt, fånga eller döda däggdjur, fåglar, kräl- och groddjur)

4. föra med hund eller annat husdjur som ej är kopplat

5. göra upp eld annat än på anvisade och iordningställda platser

6. ställa upp hus- eller släpvagn

7. rida annat än på anvisade vägar och områden

8. anordna snitslat spår eller orienteringskontroll

9. förtöja eller förankra båt längre tid än två dygn på samma plats

10. tälta

Lst Sth H 25 a 1983-06 20.000 80 gr arkiv

Postadress
Box 22067
104 22 STOCKHOLM

Besöksadress
Hantverkargatan 25

Telefon
08 - 785 40 00

Postgirokonto
3 51 72 - 6

D. **Föreskrifter med stöd av 9 § naturvårdsförordningen om naturvårdsförvaltningen**

1. Länsstyrelsen fastställer härmed bifogad skötselplan (bilaga 2).

2. Domänverket skall vara naturvårdsförvaltare. Domänverket skall därvid samråda med länsstyrelsen.

Besvär till regeringen, jordbruksdepartementet, enligt bilaga (formulär H).

I den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit länsrådet Lennart Wiberg, beslutande, naturvårdsdirektören Tord Céwe, länsarkitekten Daniel Nordström, länsantikvarien Bengt OH Johansson, överlantmätaren Torsten Algrim, länsassessorn Karl-Henrik Ziefvert samt biologen Anders Bergquist, föredragande.

Lennart Wiberg

Anders Bergquist

Bilagor

Karta över reservatet	Bilaga 1
Skötselplan	" 2
Besvärshänvisning (formulär H)	

8

Lst Sth H 25 a 1983-06 20.000 80 gr arkiv

LÄNSSTYRELSEN
Stockholms län

BESLUT 8

Datum
1984-12-18

Beteckning
11.1211-398-77
0181

SÄNDLISTA

8

Lst Sth H 25 a 1983-06 20.000 80 gr arkiv

Postadress
Box 22067
104 22 STOCKHOLM

Besöksadress
Hantverkargatan 25

Telefon
08 - 785 40 00

Postgirokonto
3 51 72 - 6

NATURRESERVATET TULLGARN

SÖDERTÄLJE KOMMUN

Reservatgräns

Ingår ej i naturreservatet

Skala 1:10 000

Tillhör länsstyrelsens beslut
1984-12-18
dnr.11.1211-398-77

Laggartorp
Hummelgården
Herrhagen
Hummelvik
Freskati
Tuilgarns grindar
Bellevue
Mb
14.20
Långkärrsgrind
Långkärr
Grindstugan
Åtorp
Stensta
TEGELTORP
HÄGGENÄS
TULLBOTORP
Terrestrisk biologisk stn
Tallbacken
TULLGARN
SKYTTORP
Näsvreten
SADELMAKARTORP
Pålsundet
Svanberget
Ångstugan
Sandvik
Rännarban
Tängslöten
Djurgården
Tullgarns gamla torm
Rävsala
Kasberget
Rastplats
Näset
Ms
Helgö
Häggnäsviken
Elba
Ikö
Fäfalludd
Rävsalaviken
Näsudden
Saltfrätan
Hållskär
Kvadsbo
Västervik
Tullgarnsviken
Smörskallen
Janshäll
Fridö
Fridökalv
Isudden
Ionskär

NATURRESERVATET TULLGARN

SKÖTSELPLAN

STOCKHOLMS LÄN

SÖDERTÄLJE KOMMUN

Fastställd 1984-12-18

LÄNSSTYRELSEN I
STOCKHOLMS LÄN
Naturvårdsenheten
Anders Bergquist
08 - 785 52 21

11.1211-398-77
0181

SKÖTSELPLAN FÖR NATURRESERVATET TULLGARN I SÖDERTÄLJE KOMMUN

Skötselplanen är upprättad av länsstyrelsen i Stockholms län efter samråd med domänverket och statens naturvårdsverk.

Planen består av två delar, en allmän del som redovisar nuvarande förhållanden samt en plandel som beskriver målsättningar och åtgärder för att uppnå det åsatta ändamålet med förordnandet.

Planens mål skall gälla under överskådlig tid medan åtgärdsförslagen avser den närmaste 10-årsperioden. Därefter kan åtgärderna omprövas dock så att det åsatta målet uppnås.

Planen är fastställd genom länsstyrelsens beslut den 18 december 1984.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

		Sid
	Översiktskarta	4
I	ALLMÄN BESKRIVNING	5
1	ADMINISTRATIVA DATA	5
2	FÖRESKRIFTER	6
3	ÖVERSIKTLIG BESKRIVNING AV BEFINTLIGA FÖRHÅLLANDEN	7
3.1	Naturförhållanden	7
3.2	Kulturhistoriska förhållanden	10
3.3	Markanvändning	12
3.4	Tillgänglighet	16
3.5	Slitage- och störningskänslighet	16
3.6	Anordningar för friluftslivet	16
3.7	Inventeringar	17
3.8	Särskilda förordnanden	17
II	PLANDEL	21
1	DISPOSITION OCH SKÖTSEL AV MARK OCH VATTEN	21
1.1	Övergripande mål	21
1.2	Generella riktlinjer och åtgärder	21
1.2.1	Hävd av skogsmarken	21
1.2.2	Hävd av jordbruksmarken	23
1.2.3	Faunavård och jakt	24
1.2.4	Fiske	26
1.2.5	Disposition och skötsel av vattenområdet	26
1.2.6	Disposition och skötsel av byggnader	26
1.2.7	Behandling av skötselområden	26
	Skog 139 (Stockholms län)	26-31
2	ANORDNINGAR FÖR REKREATION OCH FRILUFTSLIV	32
2.1	Övergripande mål	32
2.2	Riktlinjer och åtgärder	32
2.2.1	Tillgänglighet	32
2.2.2	Friluftsanordningar	32
2.2.3	Renhållning	32
2.2.4	Information	32
2.2.5	Utmärkning av naturreservatets gräns	32

		Sid
3	TILLSYN	33
4	DOKUMENTATION AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER	33
5	FINANSIERING AV NATURVÅRDSFÖRVALTNINGEN	33
5.1	Finansieringsplan	33
5.2	Ekonomisk plan	33

Bilagor

Skötselplanekarta	Bilaga 1
Reservatsbeslut	" 2
Ekonomisk plan	" 3
Avtal	" 4

STOCKHOLMS LÄN

I ALLMÄN BESKRIVNING

1 ADMINISTRATIVA DATA

Skyddsform	Naturreservat
Objektnummer	AB län
Beslutsdatum	1984-12-18
Län	Stockholm
Kommun	Södertälje
Registerområde	Hölö socken
Läge	Ekonomiska kartan blad nr 098 70, 098 71, 098 80. Topografiska kartan blad nr 9I Nynäshamn NV. Reservatet ligger cirka 50 km sydväst om Stockholm i nära anslutning till gamla europaväg 4 och runt Tullgarnsviken.
Area	Cirka 670. Hela reservatet inkl D län 692 ha.
Landarea	Cirka 325 ha. Hela reservatet inkl D län 347 ha. Arealerna fördelar sig enligt följande:

	AB län	D län	Totalt
Barrskog	67 ha	22 ha	89 ha
Lövskog	72 "	-- "	72 "
Blandskog	3 "	-- "	3 "
Naturbetsmark	73 "	-- "	73 "
Åker/kulturbetesmark	100 "	-- "	100 "
Impediment	10 "	-- "	10 "
Vatten	345 "	-- "	345 "
Summa	670 "	22 "	ca 692 "

Fastigheter	Delar av kronoegendomen Tullgarn
Markägare	Domänverket
Naturvårdsförvaltare	Domänverket

Grunden för beslutet samt ändamålet med reservatet återfinns i beslut om inrättande av naturreservatet Tullgarn (bilaga 2).

2 FÖRESKRIFTER

Återfinns i beslut om inrättande av naturreservatet (bilaga 2).

3 ÖVERSIKTLIG BESKRIVNING AV BEFINTLIGA FÖRHÅLLANDEN (Omfattar hela Tullgarnområdet)

3.1 Naturförhållanden

Geologi

Tullgarnområdet utmärks av en växling mellan uppodlade lerslätter och kuperade mer eller mindre bergiga skogspartier. De öppna ytorna är dock mestadels väl sammanhållna och större än vad man finner i den av sprickdalar sönderskurna Sörmlandsterrängen. Landet är mestadels lågt, de odlade markerna ligger vanligen bara några meter över havets nivå, i skogsområdena höjer sig bergen till medeltal 50 m. De högsta partierna (söder om Långsjön) når upp till 75-80 m över havsytan. Berggrunden utgörs vanligen av gnejs, men här och där efter kusten förekommer kalksten vilket har stor betydelse för växtlighetens artsammansättning. Berg i dagen är vanligt i skogsområdena. Skogsmarken består annars i regel - frånsett skogsbevuxna torvmarker - av morän, som kan vara mycket grovblockig.

Vegetation

Tullgarnområdet har en varierande natur och uppvisar de flesta naturtyper som kan förekomma i östra Svealand. Området kännetecknas av en rik förekomst av lövträd där speciellt de ädla lövträden utgör ett markant inslag. Nära samband med ädellövförekomsterna har områdets rika flora som uppvisar ett antal växter med för övrigt sydligare utbredning.

Marker av särskilt botaniskt intresse är bl a nedlagda hagmarker, betesmarker, lövskogar, strandängar och kalkpåverkade områden. Olika randzoner mellan skilda biotoper såsom skogsbryn och gärdesbackar, hyser ofta en intressant flora.

I skogsmarkerna exemplifieras de botaniska intressena främst genom skogsbestånd med rik eller sällsynt flora, örtrika barrskogar, "gammelskogar", insprängda lövträdsbestånd och nedlagda numera igenväxande hagmarker med lång kontinuitet i markanvändningen. Arealmässigt små men särskilt skyddsvärda objekt karaktäriseras genom att utgöra växtplats för känsliga och sällsynta arter som t ex murgröna.

Floran i Tullgarnområdet är väl dokumenterad genom den undervisning och forskning som bedrivits i området sedan 1950-talet. Nu pågående florainventering "Södermanlands flora" har täckt skog 139 och 141. Resterande del av kronoparken inom Södermanlands län har under 1982 inventerats av länsstyrelsen i Södermanlands län. (Numrering enligt skogsindelningsplanen från 1976).

Tullgarnområdet ingår i socknarna Hölö och Vagnhärad, men uppgår arealmässigt till endast 19% av de båda socknarnas yta. Artantalet för Tullgarnområdet står dock inte i något naturligt förhållande till artantalet för respektive socken, utan 95% av socknarnas samtliga arter förekommer inom Tullgarn (källa; professor Måns Ryberg, 1981).

Uppgifter om Tullgarnområdets flora kan användas som indikator på områdets naturförhållanden och naturvärden. Ett områdes artantal har ett naturligt samband med tillgången på olika naturtyper. Inom Tullgarnområdet återfinns en mängd naturtyper som t ex lövträd, barrskog, sjöar, myrmarker och strandängar. Till dessa naturmiljöer tillkommer flertalet kulturpåverkade marker såsom hagar och ängar. Det höga artantalet beror ytterligare på den kalkrika berggrunden.

Förutom florans allmänna betydelse som indikator på områdets naturvärden är många delområden av stort botaniskt intresse genom att hysa en rik eller sällsynt flora. Flertalet domänreservat har avsatts med syftet att bevara vissa naturtyper eller för att skydda de floristiska värdena.

Djurliv

Tullgarns mosaik av ett stort antal varierande biotoper uppvisar en rik och differentierad fauna, gällande såväl däggdjur som fåglar och insekter.

Däggdjuren omfattar en fast förekomst av 30 arter, och sedan slutet av 1960-talet har däggdjursarterna berikats med +6. Många rariteter har under årens lopp iakttagits inom området. De senaste åren har nya fakta framkommit främst gällande fladdermöss. I juli 1980 identifierades 7 olika arter, vilket anses vara remarkabelt och återspeglar Tullgarns kvaliteter beträffande faunans diversitet (prof I Ahlén, Uppsala).

Enligt riksdagsbeslut och regeringsproposition 1981 skall det tills vidare få finnas ett mindre antal (50-100) vildsvin i Stockholms län. Länsstyrelsen i Stockholms län har fått i uppdrag att sörja för att stammen inte avsevärt ökas.

Sommaren 1983 beräknades stammen till mellan 150 och 200 djur inom området.

Fågelfaunans rikedom är sedan länge välkänd bland ornitologer. Tullgarn har hög dignitet bland landets fågellokaler, både gällande antalet häckfåglar och sträckande fågel (det senare särskilt gällande Näset). Områdets mångfald av biotoper men även förekomsten av ostörda områden medger ett rikt och varierande fågelliv, även inrymmande ett antal exklusiva arter.

Vattenområdet utanför kronoparken hör tillsammans med strandängarna och småskären till de intressantare i Stockholms län, sett från sjöfågelsynpunkt. Strandängarna vid Näset är en av de få i länet för rastande vadare, och Näset Fridö-området är en betydelsefull rast- och vilolokal för skräntärnor. Skären väster om Fridö utpekas som särskilt intressant för häckande sjöfågel. Häggnäsviken har 1974 utpekats som länets förnämsta sjöfågelvik, av nationell betydelse för en del rastande och övervintrande änder samt grågås. Skogs- och bergmarkerna runt Tullgarnsviken och Mörköfjärden hyser förekomster av hotade fågelarter. Arterna kräver ostörda miljöer och gynnas av det rika sjöfågellivet i fjärdarna.

Ädellövområden medger förutsättningar för sällsyntare arter. Särskilt märks ädellövskogarna på Näset och NV om Västerviken, som hör till de sällsyntare biotoperna och hyser några av de exklusivare arterna såsom stenknäck och mindre hackspett.

I likhet med florainventeringen har Tullgarn inventerats beträffande fågelfaunan. Under arbetet med Svensk fågelatlas har skog 139 och 141 genomgåtts (provrutorna 9 I 7 a och 9 I 8 a).

Sammanställningarna för insekter innehåller endast ett urval av undersökta insektsordningar samt över funna arter. Iakttagelserna indikerar dock förekomst av många särskilt värmekrävande arter, och många arter har i Tullgarnområdet sin nordliga utpost. Många exklusiva och sällsynta arter har påträffats inom området, vilket indikerar att det säkerligen finns fler intressanta arter inom Tullgarnområdet. Många exklusiva och värmekrävande arter är allmänt gynnade av solexponerade lägen, vägkanter samt betesmarker, ängar, backar eller andra kulturmarker.

Landskapsbild

Tullgarnområdet har en tilltalande landskapsbild, till stor del beroende på den varierande naturen samt växlingen mellan skog och öppen mark. Förutom de naturliga förutsättningarna som skapat det småbrutna sörmländska landskapet har inom Tullgarnområdet kulturfaktorerna stor betydelse för landskapsbilden genom att stora arealer hagmarker och ängar hävdats och därigenom hindrats från igenväxning.

Markanvändningen med bl a kreatursbesättningar på gårdarna har utformat kulturlandskapet och därmed även präglat landskapsbilden inom hela Tullgarnområdet.

Inom området ryms skog, sjöar, hävdade jordbruks- och betesmarker men Tullgarn har dessutom en lång kuststräcka med små öar och skär. Området hyser även slottspark och -miljö kring Tullgarns slott och värdshus.

Tullgarnsskogarna har ett rikt förgrenat vägnät, som delvis är av hög ålder och har kuturhistoriskt intresse. Natur och landskapsbild kan längs dessa vägar vara särskilt känslig.

3.2 Kulturhistoriska förhållanden (av prof Måns Ryberg)

Tullgarnområdet är en mycket gammal kulturbygd. Inom områdets centrala delar är dock fornlämningar sparsamma (gravar eller rester av sådana finns dock vid Bellevue mitt emot Tullgarns allé - järnålder, vikingatid). Däremot är områdets västra delar (Södermanlands län) mycket rika på fornminnen, främst gravar och gravfält, t ex vid Nora-Spårtorp-Kumla samt vid Trösla-Libbetomta.

Fornborgar har påträffats ovanför Stegelbrink sydväst om Sörsjön, på berget väster om Stäk (Stockholms län) och på Furholmshalvön (Södermanlands län).

Man kan förutsätta att en väl etablerad bebyggelse fanns före medeltidens början, vilket flera gårdsnamn tyder på (Hallsta, Kumla, Nora).

Tullgarn finns säker belagt från 1300-talets slut då det tillhörde medlemmar av Bondeätten. En by om tre gårdar skall ha gett upphov till sätesgården. Den äldsta, säkert kända huvudbyggnaden uppfördes under 1580- och 90 talen av greve Karl Sture. Den är avbildad av Erik Dahlberg i Suecia antiqua et hodierna. Efter Sturarna ägdes Tullgarn av flera olika adelssläkter men gick hela tiden i arv. Vid 1700-talets början innehades godset av släkten De la Gardie. Märkligt nog brändes aldrig Tullgarn av de ryska trupperna 1719 men det oaktat lät greve Magnus Julius De la Gardie riva eller från grunden bygga om det gamla renässensslottet och uppförde den byggnad som vi kan se än i dag efter ritningar av den franske arkitekten J Destain. (Omkring 1800 ändrades taket och byggdes flyglarna på med en våning.) 1772 måste den siste private ägaren, Ulrik Gustaf De la Gardie, sälja egendomen. Efter beslut av riksdagen förvärvades den samma år av staten i syfte att tjäna som kungligt lustslott, vilket ännu är fallet. Förste innehavaren blev Gustav III:s bror hertig Fredrik Adolf. Sedan disponerades Tullgarn av hans syster Sofia Albertina samt därefter av Oskar I och drottning Josefina, Gustav V och drottning Victoria, och nu av kung Carl XVI Gustaf.

Under 1400- och 1500-talen fanns åtminstone tre byar till Tullgarn som underlydande hemman (i nuvarande Stockholms län). Två av dessa byar, ursprungligen med två bönder i vardera, finns ännu delvis kvar fast inte som självständiga jordbruk, Tullbotorp och Häggenäs. Den tredje gården, Kårtorp, försvann redan under 1800-talet. På Erik Agners lantmäterikarta av 1685 återfinns flertalet gårdar och torp som funnits fram till vår tid eller som ännu existerar. Några torpställen tillkom under 1700-talet och ett par boställen utan eller med mycket lite jord under 1800-talet (jfr karta av G Wahlström 1773). I dag finns i Stockholms län (skog 139) endast ett fungerande jordbruk kvar utom kungsgården (Malmen). Övriga kvarvarande boningshus fungerar med något undantag som fritidsboställen.

För Tullgarns försörjning fordrades långt fram under 1800-talet stora slåttermarker även på längre håll från huvudgården. Viktigast var Långkärren i skogen mellan europaväg 4 och Pålsundet, Näset-halvön och Eriksö ängar. Dessa lades igen till skogsmark eller inhägnades till beteshagar efter vallodlingens genombrott.

I Vagnhärads socken (skog 140 och 141) var länge Nora fastare knutet till Tullgarn än de övriga gårdarna (byarna) Hallsta, Trösla och Kumla.

Domänstyrelsen fick redan 1877 ansvaret för Tullgarns skogar. Efterhand utsträcktes dess förvaltning även till jordbruksegendomarna. År 1938 överlämnades kungsgården med tillhörande småställen (Stockholms län) och Nora (Södermanlands län) av hovstaten. Därefter utgörs slottsförvaltningens område av slottet med park, trädgård och den s k Djurgården (under 1600- och 1700-talen en hjortpark) samt Bellevue m m där Tullgarns allé korsar gamla europaväg 4.

Tullgarnområdets ägostrukturering kännetecknas sedan medeltidens slut sålunda av några "byar" med vanligen endast två mantalsatta gårdar samt ett antal torp, senare små arrendejordbruk, grupperade kring gårdarna. "Byarna" förvandlades till ensamgårdar. Skiftena hade därför mycket små påföljder för Tullgarnområdets stora ägomönster. Huvuddragen av det gamla odlingslandskapet bevarades därför i stor utsträckning ända fram till 1950-talet, då alla arrendegårdar i Stockholms län, med undantag för Malmen, lades under huvudgården. Detta hade inverkan på naturförhållandena särskilt med avseende på den icke plöjda jordbruksmarken.

Under senare årtionden har i synnerhet två åtgärder påverkat äldre tiders landskapsmönster. Den första är omvandlingen till ett storskaligt jordbruk med stora sammanhängande åkerytor utan öppna diken eller andra avgränsningar, den andra att flertalet naturbeten på

fastmark tillhörande f d arrendegårdar förts över till produktiv skogsmark.

"Utvecklingen" är i dessa avseenden typiska för det syd- och mellansvenska jordbrukslandskapet. Vad som tills vidare hindrar eller bromsar denna likriktning av markerna till enbart "produktionsområde åker" och "produktionsområde skog" är de omväxlande och för många olika vegetationstyper gynnsamma naturförhållanden. Mycket viktigt är därför att de ännu förekommande naturbetena på kungsgårdens, Noras och Hallstas marker bibehålls i möjlig omfattning.

3.3 Markanvändning

Jordbruk

Inom Tullgarnområdet finns ett tiotal jordbruksarrenden med följande fördelning.

Stockholms län	åker	bete	övr	tomt	S:a ha	tid
Tullgarns kungsgård inkl Skyttetorp	302	82	10	0,8	395	75-85
Malmen	9	2			11	78-85
Påläng						80-85
Södermanlands län	**åker**	**bete**	**övr**	**tomt**	**S:a ha**	**tid**
Hallsta/Trösla/Fjärdsvall	109	9	17		135	75-85
Nora (betesmark Hagdala i Stockholms län)	93	18	14		125	75-85
Kumla	56	10	5		71	80-90
Furholmen	17	5	1		23	80-90
Spårtorp/Lilltorp	26	4	6		36	82-92

(Uppgifterna enligt domänverkets nyttjanderättsförvaltning, Solna september 1981).

I arrendekontrakten anges även de inskränkningar i nyttjanderätten som föreligger, bl a följande: "Med anledning av att Tullgarnområdet kan komma att avsättas som naturreservat är arrendatorn skyldig att iakttaga de föreskrifter för arrendeområdena, som kan komma att

utfärdas av naturvårdshänsyn. Förbud mot användande av handelsgödsel inom vissa partier av hagmarksbetena kan komma att utfärdas. I de fall dessa föreskrifter kan medföra inskränkningar för jordbruksverksamheten skall överläggningar upptagas mellan arrendatorn och domänverket om jämkning av arrendeavgälden härför. Arrendatorn äger ej rätt att använda herbicider inom hagmarksbetena och utmed sådana vägar, som begagnas av allmänheten."

De största gårdarna (kungsgården, Nora och Hallsta) utmärks av rationell jordbruksdrift och hade tidigare stor kreatursbesättning med både mjölk- och köttdjur. Stora arealer strandängar och andra hagmarker har betats av främst rekryteringsdjur. Under 1980 såldes dock kungsgårdens egen kreatursbesättning.

Åkerbruket är intensivt i området, och en upphörande kreatursdrift påverkar ytterligare markanvändningen mot ett allt intensivare och ensidigare utnyttjande av jordbruksmarkerna. Betesmarkerna växer igen eller odlas upp till åker samtidigt som åkerbruket ger en mer ensidig växtodling, vilket bl a innebär utökad användning av konstgödsel och bekämpningsmedel.

Det redan idag intensiva jordbruket har sannolikt medfört övergödningsproblem för en del av Tullgarnområdets vattenområden. Norasjön samt vikarna vid Östersjökusten (Västerviken, Häggnäsviken och Rävsalaviken) är starkt eutrofierade. Norasjön är troligen "döende" på grund av syrebrist.

Strandängarna har slagits eller betats under lång tid och därigenom hyst en intressant flora, vilken delvis slagits ut av ogräsväxtlighet. Norasjöns strandängar omfattas av domänreservatet Öo 105.

Kungsgården

Betesdriften på Tullgarn är av stor betydelse för områdets naturvärden samt för dess flora, fauna och landskapsbild. Dessutom är det av stort intresse från vetenskaplig men även friluftslivssynpunkt att kontinuiteten i markanvändningen inte bryts.

Enligt arrendekontraktet för Kungsgården är följande hagmarker avsedda för betesändamål.

	areal ha
Långkärrsäng	3,75
Åtorp	0,6
Ö Häggenäs	0,75

Pålsundet	23
Skyttorp	19
Ö Norasjön	13,5
Öo 68 inkl strandäng	22,5
Häggnäsviken	33
Näset	37
	153,1

Till Kungsgården hörande marker avsedda för betesändamål täcker således enligt arrendekontraktet (1975) drygt 150 ha.

Skogsbruk

Tullgarnområdet omfattar tre skogsskiften, enligt den senaste indelningsplanen numrerade skog nr 139, 140 och 141.

skog	län	kommun	socken
139	AB	Södertälje	Hölö
140	D	Nyköping	Trosa-Vagnhärad
141	D	Nyköping	Trosa-Vagnhärad

Skogsmarkerna sköts i huvudsak enligt normala skogsbruksprinciper och med iakttagande av de naturvårdshänsyn som föreskrivs i 21 § SVL.

Eftersom ett antal skogsbestånd hyser stora värden från främst botanisk, zoologisk eller friluftslivssynpunkt har även mer långtgående hänsyn tagits vid skogsskötseln.

Domänverket har som markägare och förvaltare visat stor hänsyn till naturvårdsintressena inom kronoparken genom att vissa skogsbestånd och andra områden undantagits från strikt ekonomisk skogsbruk. Detta gäller de 15 domänreservaten men även andra bestånd där modifieringar och specialanvisningar för skogsskötseln införts vid de senaste skogsindelningsplanerna 1967 och 1976.

1967 avsattes en del bestånd med beteckningarna GR ("grönområde") respektive RS (restriktivt skogsbruk).

I den senaste skogsindelningsplanen (1976) har i stället skötseltyp angetts för bestånden. De skötseltyper som är av särskilt intresse från naturvårdssynpunkt anges med beteckningarna -1, -3 och -4 med följande innebörd:

-1 tillfälliga avverkningsrestriktioner (ex överhållning, kappa efter sjö, miljövårdsställning över kultur)

-3 mark med särskild hänsyn till naturvård och fritid, modifierad avverkning

-4 mark med särskild hänsyn till naturvård och fritid. Ej avverkningsbar. Avverkning endast i rent naturvårdande syfte.

Utöver skötseltypanvisningarna finns vissa interna skötselanvisningar, som grundats på informella överenskommelser mellan företrädare för domänverket och naturvårdssektorn. Bestånd som ej åsatts någon skötseltypbeteckning eller annan beteckning sköts enligt gängse skogsskötselprinciper.

Jakt

Jakträtten tillkommer Hans Majestät Konungen.
Jakt bedrivs efter älg, rådjur, vildsvin, räv och hare samt efter sjöfågel.

Fiske

Fisket disponeras av Tullgarns slottsförvaltning samt i huvudsak i enlighet med kartan på sid 20.

Forskning, undervisning

Stockholms universitet har bedrivit undervisning och forskning i Tullgarnområdet i drygt 30 års tid. Sedan 1950 har universitetets fältkurser i floristik och senare även i zoologi och ekologi delvis varit förlagda till Trosatrakten. Tullgarnområdet har då alltid varit ett betydelsefullt utflyktsmål. Numera disponerar universitetet fältstationen Tullbotorp-Häggenäs som kurslokaler och förläggning, vilket ytterligare utökat nyttjandefrekvensen av området för undervisning och forskning.

Hela Tullgarnområdet är mycket lämpat för undervisningsändamål beroende på dels den rika och omväxlande naturen som medger ett stort antal varierande studieobjekt och -områden, dels på kontinuiteten i markanvändningen i Tullgarnområdet. Avsättandet av de 13 domänreservaten 1958 grundades på en anhållan från universitetet. I beslutet för reservaten anges att de får utnyttjas som undervisningsobjekt. Domänverket som markägare och förvaltare har ytterligare visat en välvillig inställning till universitetets behov genom modifikationer i skogsbruksplaner och andra hänsynstaganden till t ex tidigare markanvändning.

Domänreservaten utgör flitigt utnyttjade studie- och forskningsobjekt genom att de representerar ett flertal varierande naturtyper eller genom att uppvisa en rik flora.

Domänreservatet Öo 93, Näset, har dock en särställning bland reservaten. Näset har ett mycket stort vetenskapligt värde genom att främst strandängarna men även beteshagarna och lövskogen intensivt utnyttjas för olika studier och forskningsuppgifter.

Tullgarnområdet med Näset utnyttjas framför allt för forskning av Botaniska institutionen vid Stockholms universitet, men även av Naturgeografiska insitutionen under de senaste åren. Området används för undervisning främst i ämnena floristik, faunistik, ekologi och miljövård. De senaste åren har även institutionen för kulturteknik vid Kungliga Tekniska Högskolan, bedrivit forskning på Näset. Dessutom har många forskningsuppgifter utförts inom området.

3.4 Tillgänglighet

Tullgarnområdet nås med bil från gamla europaväg 4. Inom området finns ett flertal mindre vägar vilka hålls öppna för allmänheten. I anslutning till dessa finns ett antal mindre parkeringsplatser iordninggjorda.

3.5 Slitage- och störningskänslighet

Tullgarnområdet är i sin helhet inte särskilt slitage- eller störningskänsligt. Vissa delar, särskilt inom Näset och Kasberget är dock störningskänsliga med hänsyn till fågellivet. Informationsskyltar och övriga anordningar för friluftslivet skall därför inte utpeka dessa delar som intressanta för friluftslivet.

3.6 Anordningar för friluftslivet

Tullgarnområdet är välbesökt av allmänheten. De populäraste utflyktsmålen är slottsområdet och Näsethalvön. Skogarna är attraktiva för det rörliga friluftslivet, i synnerhet om hösten för svamp- och bärplockning.

Näsethalvön utnyttjas flitigt av allmänheten som utflyktsmål, men är dessutom en välkänd lokal för t ex ornitologer och botanister som utnyttjar områdets rika flora och fauna för friluftsstudier. (Dessutom utökas besöksfrekvensen av alla de kurser, studenter och forskare som gästar Näset.)

Slottsområdet med Tullgarns värdshus tilldrar sig mången besökare på sommarhalvåret.

Stora Fjärdsvall i Tullgarnområdets södra del hyser en kommunal badplats (Nyköpings kommun).

Båtlivet i fjärdarna är livligt, med småbåtshamnar bl a söder Furholmshalvön.

3.7 Inventeringar

Tullgarnområdet är ett av de mest undersökta områdena i Stockholms län. Stockholms universitet har sedan 1950-talet bedrivit forskning och undervisning i området. 1981 utfördes en särskild utredning om skyddsbehovet av Tullgarnområdet. Utredningen har gjorts av Aili Käärik vid länsstyrelsen i Stockholms län med medel från statens naturvårdsverk.
En botanisk och ornitologisk inventering av den del av Tullgarns kronopark som ligger i Södermanlands län har utförts av länsstyrelsens i Södermanlands län naturvårdsenhet 1982.

3.8 Särskilda förordnanden

Domänreservat

Inom kronoparken finns nedanstående 15 domänreservat, som sammanlagt omfattar drygt 108 ha land.

Beteckning	län	areal ha	beskrivning
Öo 67	AB	4	Ädellövskog
" 68	D	4	Ädellövhagmark, betad
" 93	AB	47,6	Näset; ädellövskog, strandängar, hagmark
" 94	AB	11,5	Ön Fridö (jämte Fridö kalv) delvis granskogsklädd kalkholme med stora torrängar
" 95	AB	6,3	Alkärr Ö om Häggenäs
" 96	AB	14,3	Åtorpsmosse; högmosse med laggkärr
" 97	AB	2,0	Mosse, del av Väsmossen
" 98	AB	3,2	Rikkärr
" 99	AB	2,0	Hummelgårdskärret, övergångskärr, sumpskog
" 100	AB	1,9	Källmyr V om Nykrogen; översilad f d betesmark
" 101	AB	0,04	Strandparti med källa vid Sörsjöns sydspets
" 102	D	1,3	Ön Skorvan, kalkstensholme med rik flora
" 103	D	4,2	Algrankärr vid Dyvik

Beteckning	län	areal ha	beskrivning
Öo 104	D	3,2	S och Ö stranden av Furholmsudde
" 105	AB	3,0	Strandäng vid Norasjön

Domänreservatet Öo 67 och 68 avsattes redan 1953, enligt beslut av Kungliga domänstyrelsen. I beslutet anges att "syftet med fredningen är i huvudsak att skydda grova ekar och lindar, växande inom två områden som är dominerande i landskapsbilden."

Områdena skall tills vidare bevaras och skyddas mot vissa åtgärder. Öo 68 ska betas för att få en jämförelse av vegetationen på en betad och obetad hage.

De resterande 13 domänreservaten avsattes 1958, efter en anhållan från Institutet för morfologisk botanik vid Stockholms Högskola. Syftet med fredningen av reservaten är att "skydda landskapsbilden och genom särskilda skötselåtgärder söka bevara den för områdena karaktäristiska vegetationen och floran". Förutom de speciella skötselanvisningarna som lämnas för en del av reservaten anges att reviret skall vidta erforderliga åtgärder för bevarande eller vidareutveckling av vegetationen inom områdena. I beslutet anges vidare att botanisk expertis ska biträda reviret med skötselanvisningar och att reservaten får utnyttjas av universitetet som undervisningsobjekt.

Under 1970-talet har landskapsvårdande röjningar och andra skötselåtgärder utförts inom domänreservaten Öo 67, 68, 93, 98, 99, 100 103 samt inom skötselområdena 12, 14, 15, 20, 38, 55, 58 och 66 i skog 139, 20 i skog 140, 6 och 23 i skog 141.

Domänverket har för avsikt att upphäva domänreservaten inom naturreservatet Tullgarn sedan detta starkare skydd trätt i kraft. Inom naturvårdsområdet kommer dock domänreservaten att vara kvar.

Förordnande till skydd för landskapsbilden

Den del av Tullgarnområdet som ligger öster om gamla europaväg 4 omfattas av förordnande till skydd för landskapsbilden enligt 19 § NVL i dess tidigare lydelse. Beslutet har fattats före lagändringen 1975 av länsstyrelsen i Södermanlands län.

Förordnandet från 1968 omfattar kuststräckan från Sjösafjärden i söder (D län) till dåvarande länsgränsen i norr vid Norra Mörkö. Efter justering av länsgränsen söderut ligger numera betydande arealer av landskaps-

bildsskyddsområdet inom AB län. Berörda kommuner är i dag Nyköping i D län och Södertälje i AB län.

I förordnandet anges att det utan länsstyrelsens tillstånd är förbjudet att

- uppföra nybyggnad
- anordna upplag
- driva husbehovstäkt av sten, grus, sand eller lera
- utföra schaktning, fyllning, sprängning eller annan liknande åtgärd.

Förordnandet gäller dock ej bebyggelse inom område som ingår i fastställd stadsplan eller byggnadsplan, företag vars tillåtlighet skall prövas enligt vattenlagen, eller nybyggnad eller upplag som erfordras för jordbrukets eller skogsskötselns behov.

FISKEARRENDEN

— FISKEGRÄNS

H HUSBEHOVSFISKE

S SPORTFISKE

Y YRKESFISKE

Sa SAMFÄLLT FISKE

Arrendekontrakt finns hos domänverket. nyttjanderättsförvaltn. Solna.

●●●● Gräns för

II PLANDEL

1 DISPOSITION OCH SKÖTSEL AV MARK OCH VATTEN

1.1 Övergripande mål

Det övergripande målet med naturreservatets skötsel skall vara att vidmakthålla nuvarande jordbrukslandskap med åkrar, kultur- och hagmarksbeten. Lövskogspartierna skall skötas så att dessa bevaras och utvecklas varvid de ädla lövträden skall gynnas. Vissa delar inom reservatet skall lämnas för fri vegetationsutveckling mot naturskog, främst av faunistiska skäl. Skötseln av reservatet skall inte hindra pågående forskning eller undervisning inom området. Några anläggningar för friluftslivet skall inte iordningställas utöver stigar, mindre parkeringsplatser, rastplatser och sanitära anordningar med soptunnor.

1.2 Generella riktlinjer och åtgärder

1.2.1 Hävd av skogsmarken

Mål: Skogen skall skötas så att de vetenskapliga värdena tillvaratas samt att den blir attraktiv för friluftslivet. Lövskogen skall särskilt beaktas. Vissa partier till skydd för bl a häckande fågel skall helt undantas från skogliga åtgärder. Särskilt floristiskt intressanta delar skall särskilt vårdas. Inom vissa mindre partier skall skogsbruk bedrivas (skötselområdena 56 och 59 i skog 139) enligt nedan angivna riktlinjer.

Riktlinjer och åtgärder: Egentligt skogsbruk skall inte bedrivas inom reservatet med undantag av skötselområdena 56 och 59 i skog 139 där skogsbruk skall bedrivas enligt nedan angivna riktlinjer. Övriga åtgärder skall leda till att vidmakthålla eller förbättra naturvärdet.

- Skogsvårdslagens regler om skogshygien skall inte gälla inom naturreservatet (gäller inte för skötselområdena 56 och 59).

- Hyggesstorleken begränsas till vad de biologiska och drivningsekonomiska förutsättningarna medger. Småskalighet eftersträvas.

- Hyggesgränserna anpassas till terrängens formationer och omgivande bestånds sammansättning och skiftningar i markslag. Oregelbundna hyggesformer och stormfasta hyggeskanter eftersträvas.

- Övergivna trädgårdar, mark kring nedlagda torpställen andra smärre kulturmarker och marker av hagmarkskaraktär intill bebyggelse, samt fornminnesområden undantas i regel från egentliga skogsbruksåtgärder.

- Där biologiska och ekonomiska förutsättningar finns skall självföryngring genom fröträd utnyttjas.

- Lövinblandning av storleksordning 10% skall eftersträvas fram till beståndets medelålder. Avser för ståndorten och det blivande beståndet lämpligt trädslag.

- Stubbrytning får inte förekomma.

- Stigar och frekventerade rastplatser undantas från skogsodling.

- Stigar och rastplatser, kallkällor, viktiga diken och vattendrag samt frekventerade stränder och strandpartier rensas från röjnings- och avverkningsavfall.

- Nydikning av skogsmark får inte utföras med undantag av skyddsdikning i samband med avverkning och beståndsanläggningar. Underhåll av befintliga diken får äga rum. Inom partier med stora naturvärden eller där sådan mark berörs av dikning i närheten skall stor hänsyn tas till detta förhållande och dikena tillåts växa igen om inte skogsbestånd tar avsevärd skada.

- Vid utkörning av virke undviks i möjligaste mån frekventerade stigar och rastplatser. Eventuella skador av den omfattning att de försvårar framkomligheten eller vistelsen lagas. Djup spårbildning på andra platser som i stor omfattning utnyttjas av allmänheten återfylls i lämplig omfattning.

- Hällmarks- och våtmarksimpediment samt småbestånd av litet ekonomiskt värde men av betydelse för fauna och flora undantas normalt från egentlig skogsbruksåtgärder. Eventuella åtgärder får normalt ej försämra biotopen. Enstaka värdefulla grova träd får tillvaratas i samband med avverkningar i angränsande bestånd.

- På skuggiga bergväggar är kryptogamfloran (mossor och lavar) ofta väl utvecklad och av stort intresse. Skuggande vegetation i form av träd och buskar skall lämnas närmast de värdefullaste lokalerna för att förhindra uttorkning av desamma.

- Speciellt värdefulla fauna- och floralokaler får inte övergås med åtgärder som minskar deras värde. Detta kan för mindre områden innebära att de undantas från alla åtgärder.

- Lövträd, i synnerhet ädla lövträd, efter vägarna bör lämnas i lämplig omfattning vid slutavverkning.

- Undervegetation och buskage av betydelse som viltskydd samt träd och buskar - levande och döda - av betydelse för faunans tillgång till föda och yngelmöjligheter skall i möjligaste mån sparas.

- För djurlivet och landskapsbilden värdefull kantvegetation mot sjöar, våtmarker, andra vattensamlingar, odlad mark och bebyggelse behandlas med särskild eftertanke.

- Estetiskt tilltalande buskbryn skall i därför lämpliga lägen sparas eller byggas upp mot öppen mark. Därvid ska jordbrukets intressezon beaktas.

- Energiskogsodling skall inte förekomma.

- Estetiskt tilltalande eller som boträd värdefulla träd sparas - enstaka eller i grupp. Detsamma gäller träd med intressant epifytflora (mossor och lavar). Sparade träd skall kunna tillåtas växa in i kommande bestånd. Artvariation eftersträvas.

- Vid plantering och sådd skall både tall och gran utnyttjas varvid svenska arter skall användas.

- Markberedning får inte förekomma.

- Vissa partier av värde för floran och faunan skall helt undantas från skogliga åtgärder.

1.2.2 Hävd av jordbruksmarken

Mål: Inom området skall jordbruket bedrivas i nuvarande omfattning med hänsynstagande till naturvårdens intressen. Hagmarksbeten bevaras.

Från naturvårdens sida är det ett önskemål att på sikt en permanent nötkreatursbesättning återupprättas på Tullgarns kungsgård.

Riktlinjer och åtgärder: Kantzonen mellan jordbruksmark och skogsmark får röjas manuellt, högst 3 meter från backdiket såvida inte annat bestäms i detaljföreskrifterna nedan för respektive skötselområde. Inom denna zon skall särskilt för floran, faunan och landskapsbilden värdefulla träd och buskar sparas. Även föryngring av enstaka solitära träd skall beaktas inom denna zon.

Befintliga naturbeten bibehålls. Naturbetena och strandängar får inte gödslas. Betesdriften skall till största delen ske med nötkreatur. Antalet djur för varje delområde bestäms så att betestrycket inte blir för stort så att floran påverkas negativt. Betesmarkerna inhägnas i erforderliga fållor. Genomgångar skall anordnas för friluftslivet. Erforderliga stängsel respektive förnyelse av stängsel sätts upp utan kostnad för markägaren.

Naturvårdsförvaltaren svarar för stängselunderhåll samt för att erforderliga röjningar inom betesmarkerna görs, under förutsättning att bete upprätthålls inom betesmarkerna. Kan bete inte upprätthållas enligt intentionerna i skötselplanen skall samråd om detta ske med länsstyrelsen.

Åkerholmar bevaras och får inte användas till upplag för skräp, handelsgödsel, virke etc. Åkerholmar får inte planteras med barrträd. Solitära lövträd och ett buskskikt skall bevaras.

Vid gödsling och besprutning skall aktsamhet iakttas beträffande åkerholmar och angränsande marker.

Vägkanter slås mekaniskt.

1.2.3 Faunavård och jakt

Beskrivning

Tullgarnområdet kännetecknas av synnerligen viltrika marker, med älg, kronhjort, rådjur, hare, grävling, räv och vildsvin. I skogsområdena finns fiskgjuse, duvhök, kattuggla, berguv, hornuggla m fl fågelarter. I lövskogspartierna finns även tillgång på ovanliga småfågelarter såsom gulsångare, rosenfink m fl. Strandängarna utgör viktiga rast- och häckplatser för vadare. Vattenområdet är viktig rastplats för änder, gäss, skräntärna m fl.

Mål

Skötseln av marken skall ske så att de olika faunabiotoper bevaras. Härvid skall åtgärderna även beakta områdets floristiska värden. Detta innebär att:

- ädellövskogen bevaras och vårdas
- strandängarna bevaras och vårdas
- barrskog finns i alla åldersstadier
- gammelskog (naturskog) finns

- friluftslivet styrs till från faunan mindre känsliga områden

- jakten bör regleras på ett för naturvården gynsamt sätt, vilket innebär att fågeljakt bör begränsas i tid och rum, jakt på däggdjur bör ske enligt normal omfattning, men att stora och livskraftiga stammar av räv och grävling finns i bl a studie- och undervisningssyfte.

Jakt

Jakten disponeras av Hans Majestät Konungen. Jakten regleras inte enligt naturvårdslagen men kommer att tas upp i särskild ordning med slottsförvaltningen.

Faunavård

Följande allmänna principer skall gälla beträffande faunavården

- boträd och för viltet särskilt värdefull vegetation skall alltid sparas

- impediment och gränszoner lämnas orörda

Åtgärder som gynnar faunan åstadkommes bl a genom att man:

- regelmässigt sparar bärande träd och buskar

- befrämjar ändamålsenlig art- och åldersblandning av träd och buskar

- skapar växling mellan tätare och öppnare partier

- gynnar täta buskskikt på vissa ställen

- sparar torra träd lämpliga som boträd

- försöker se till att gamla och mogna träd av alla sorter finns representerade

- undantar omgivningarna runt bo tillhörande känslig eller hotad djurart från skogliga eller andra åtgärder som kan störa en häckning eller negativt förändra biotopen

- anvisar en åker där insådd av lämplig gräs för gäss sås in. Naturvårdsförvaltaren utreder närmare denna åtgärd.

1.2.4 Fiske

Fisket bedrivs enligt nuvarande former. Se under punkt I 3.3.

1.2.5 Disposition och skötsel av vattenområdet

Några anläggningar skall inte finnas i vattenområdet eller längs stränderna utöver befintliga bryggor. Vasstäkt skall inte förekomma. Strändernas nuvarande karaktär skall bibehållas och får inte ändras genom exempelvis invallning, muddring etc. Strandängarna skall i möjligaste mån skötas genom betesdrift.

1.2.6 Disposition och skötsel av byggnader

De byggnader som finns inom reservatet disponeras enligt särskilda avtal med domänverket. Avtal och övriga villkor finns hos domänverket, nyttjanderättsförvaltningen i Solna.

1.2.7 Behandling av skötselområden

Hela naturreservatet är indelat i skötselområden som redovisas och numreras i denna beskrivning och på skötselplanekartan. (Skötselplanekartan är gemensam för naturreservatet och naturvårdsområdet.) Numren följer domänverkets avdelningsnummer för skog 139 enligt 1976 års skogsindelning. För skötselområdena anges beskrivning, långsiktigt mål med skötseln och åtgärder. Åtgärderna avses bli utförda under kommande 10-årsperiod. Därefter kan dessa vid behov omprövas. Skogsskiftenas gränser framgår av kartan på sid 20.

SKOG 139

Skötselområde 55 (6,7 ha)

Beskrivning: Avdelningen består av två delområden; ett västligt och ett östligt. Det västra är beväxt med en 70-årig blandskog av tall, gran och björk; det östra med ett olikåldrigt blandbestånd av ek, alm, björk, asp, lind,sälg, körsbär och gran. Åldern varierar mellan 60 och 200 år eller mer. Båda områdena ingår i betesmark.

Mål: Västra området: Skogsmark med bete.

Östra området: Naturskog

Åtgärd: Västra området: Gallring med bibehållande av blandskog. Bete.
Östra området: Ingen åtgärd utom bete.

Frihuggning av kronorna av gamla träd kan bli aktuell.

Skötselområde 56 (6,7 ha)

Beskrivning: 65-årigt björkbestånd med insprängd al. som underbestånd finns planterad 15-årig gran.

Mål: Skogsmark

Åtgärd: Gallring i överbeståndet fram till slutavverkningsögonblicket. Därefter granbestånd med lövbräm mot väg och vatten.

Skötselområde 57 (28,2 ha)

Beskrivning: 110-årig granskog med inslag av tall och gammal ek och yngre björk. Vissa partier av avdelningen är mycket bergbundna och branta. 20-årig granskog vid P-platsen.

Mål: Naturskog, utom unggranskogen som skall skötas.

Åtgärd: Ingen, förutom ev frihuggning av ek längs västra Näsetvägen, samt röjning och gallring i vegetationen vid rastplatsen. Gallring av unggranskogen.

Skötselområde 58 (9,3 ha) Kasberget

Beskrivning: 100-årig barrblandbestånd med övervägande gran och enstaka ekar och lindar. I söder isolerad dunge av gammal gran och tall. Norr om berget ung ek-granskog med rester av tomt, planteringar (fruktträd) till f d bostället Rävsala.

Mål: Naturskog
Åtgärd: Ingen närmast berget och i södra dungen. Norr om berget gynnas den uppväxande eken. Faunavård enligt punkt 1.2.3.

Skötselområde 59 (17,5 ha)

Beskrivning: 20-årig planterad granskog med stort löviinslag i avdelningens nordvästra del.

Mål: Barrskog

Åtgärd: Skogsbruk med naturvårdshänsyn enligt riktlinjerna i punkt 1.2.1.

Skötselområde 60 (7,4 ha)

Beskrivning: Självföryngrad lövungskog på grund mark.

Mål: Naturskog

Åtgärd: Ingen

Skötselområde 61 (24,9 ha) Näsudden
Domänreservat Öo 93

Delområde 61-2

Beskrivning: Betad fastmark. Öppen-halvöppen ängsmark, delvis bevuxen med apel, hagtorn, rosor och enstaka stora ekar, delvis helt öppen. Ädellövskog, ofta tät sluten. Stråk av al samt källbetingat alkärr.

Mål: Att bibehålla prägeln av naturbetesmark med de variationer som det nuvarande trädbeståndet och markförhållandena skapar. Lövskogen bör få förbli skog varvid iakttas att inga utglesningar bör göras i delområdena b). Delområde a) (Munthes hage) skall behålla sin blandning av öppen gräsmark och lövträdsbeklädda kullar. Hassel tillåts ej sprida sig mera utan bör i stället hållas tillbaka.

Åtgärd: Inom delområde a): gynnas de öppna ytorna. Hassel hålls tillbaka. Lövträd på kullarna jämte några solitärer på öppen mark. Risk för igenväxning i annat fall. Delområdena b): sluten, betad ädellövskog. I princip inga åtgärder men försiktig röjning i utkanterna av främst den västra holmen kan bli motiverad. Delområde c): alkärr. Ingen åtgärd så länge alarna är livskraftiga. Buskvegetationen tillåts inte breda ut sig mer över den öppna betesmarken öster och norr om alkärret. Delområdena d): öppen hårdvall, delvis försumpad. Allt sly och törne tas bort. En del aplar bör sparas mot strandängen SO. Samtliga delområden betas med främst nöt.

Delområde 61-3

Beskrivning: Tidvis översvämmade strandängar.

Mål: Samma öppna ängsstruktur som nu.

Åtgärd: Bete med i första hand nöt.

Delområde 61-4

Beskrivning: Betesfredad ädellövskog med varierande topografi och artsammansättning.

Mål: Sluten ädellövskog

Åtgärd: Återkommande röjningar-gallringar i syfte att stärka ädellövskogens utveckling på bekostnad av björk, sälg och asp. Därvid skall alm och lind särskilt gynnas. På fuktig mark skall vården byggas på befintliga bestånd av al eller ask. De gamla träden (mest ek och lind) frihuggs när så behövs från i kronorna uppväxande ungträd. Döda träd får stå kvar (frånsett vid ev uppkommande fall av almsjuka). Hassel bör, då dess kronskikt blir alltför tätt/dåligt, röjas ned, varvid en del buskar bör lämnas helt orörda till ett senare tillfälle. Gamla hasselbestånd i södra delen av skogen lämnas dock kvar t v. De planterade ekbestånden gallras vid behov. Den inplanterade avenboken tolereras. Inga stigar utöver befintliga.

Skötselområde 62 (9,2 ha) Fridö med Fridökalv
Domänreservat Öo 94

Beskrivning: Kalkstenholme, bebyggd och delvis uppodlad under 1600-talet. Övergiven redan på 1700-talet.

Mål: Naturskog

Åtgärd: Inga

Skötselområde 63 (23 ha) Djurgården

Beskrivning: Ekskog av varierande ålder. Gran i olika åldersklasser. Mycket toppad gran.

Mål: Ekskog

Åtgärd: Avveckling av gran som står nära eken. Gallring i ekbeståndet. Eventuellt bete. Åtgärder skall ske i samråd med slottsförvaltningen.

Skötselområde 69 (5 ha)

Beskrivning: Betade strandängar

Mål: Betade strandängar

Åtgärd: Betas enligt riktlinjerna i punkt 1.2.2.

Skötselområde 70 (8 ha)

Beskrivning: Betad strandäng. Stängsel i god kondition.

Mål: Betad strandäng

Åtgärd: Betas enligt riktlinjerna i punkt 1.2.2.

Skötselområde 71 (7 ha)

Beskrivning: Betad strandäng. Stängsel i god kondition.

Mål: Betad strandäng

Åtgärd: Betas enligt riktlinjerna i punkt 1.2.2.

Skötselområde 72 (10 ha)

Beskrivning: Betad strandäng. Stängsel i god kondition.
Mål: Betad strandäng

Åtgärd: Betas enligt riktlinjerna i punkt 1.2.2.

Skötselområde 73 (5 ha)

Beskrivning: Betad strandäng. Stängsel i god kondition.

Mål: Betad strandäng

Åtgärd: Betas enligt riktlinjerna i punkt 1.2.2.

Skötselområde 74 (8 ha)

Beskrivning: Betad strandäng. Stängsel i god kondition.

Mål: Betad strandäng

Åtgärd: Betas enligt riktlinjerna i punkt 1.2.2.

Skötselområde 75 (12 ha)

Beskrivning: Betad strandäng

Mål: Betad strandäng

Åtgärd: Betas enligt riktlinjerna i punkt 1.2.2.

Skötselområde 76 (12 ha exkl nr 55)

Beskrivning: Naturbetesmark. Inkluderar skötselområde 55.

Mål: Naturbetesmark. Se även skötselområde 55.

Åtgärd: Betas enligt riktlinjerna i punkt 1.2.2.

Skötselområde 77 (7 ha)

Beskrivning: Alkärr, alskog

Mål: Alkärr, alskog

Åtgärd: Inga

Skötselområde 78 (100 ha)

Beskrivning: Åkermark alternativt kulturbete.

Mål: Åkermark alternativt kulturbete.

Åtgärd: Åkerbruk eller bete enligt riktlinjerna i punkt 1.2.2.

Skötselområde 79 (5 ha)
Domänreservat Öo 67

Beskrivning: Kuperad och bergig f d hagmark med gamla grova ekar och lindar. Flerstädes slutet skikt av hassel. I norr en sänka med öppen gräsmark eller ung björkskog. Relativt rik markflora.

Mål: Hagmark med ekar och lind.

Åtgärd: Vid behov röjning.

2 ANORDNINGAR FÖR REKREATION OCH FRILUFTSLIV

2.1 Övergripande mål

Reservatet är i första hand avsatt för den vetenskapliga och kulturella naturvården. Allmänhetens möjligheter att nyttja området för rekreation och friluftsliv skall tillvaratas genom att området vårdas så att de naturvetenskapliga värdena bevaras och därigenom kommer friluftslivet tillgodo. Några anläggningar för friluftslivet skall inte iordningställas utöver parkeringsplatser, stigmarkeringar, rastplatser och liknande.

2.2 Riktlinjer och åtgärder

2.2.1 Tillgänglighet

Reservatet nås med bil från gamla europaväg 4, och därefter på anvisade vägar se kartan på sid 35.

2.2.2 Friluftsanordningar

Vägar: Tillgängliga vägar för allmänheten framgår av kartan på sid 35.

Stigar: Markerade stigar framgår av kartan på sid 35.

Parkeringsplatser: Tillgängliga parkeringsplatser framgår av kartan på sid 35.

Sanitära anordningar: Soptunnor och TC enligt kartan på sid 35..

2.2.3 Renhållning

Naturvårdsförvaltaren svarar för renhållningen.

2.2.4 Information

Information om naturreservatet skall finnas på skyltar. Dessa skall placeras enligt anvisningar på kartan sid 35.. Skyltarna skall utarbetas av naturvårdsförvaltaren i samråd med länsstyrelsen.

En informationsfolder skall utarbetas och finnas tillgänglig i anslutning till reservatet. Länsstyrelsen ansvarar i samråd med naturvårdsförvaltaren för folderns utformning.

2.2.5 Utmärkning av naturreservatets gräns

Naturreservatet skall märkas ut av naturvårdsförvaltaren enligt svensk standard (SIS 03 15 22) och enligt naturvårdsverkets anvisningar.

TILLSYN

Naturvårdsförvaltaren ansvarar för tillsynen av reservatet. För tillsynen skall föras dagbok där iakttagelser och åtgärder noteras.

DOKUMENTATION AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Naturvårdsförvaltaren skall dokumentera i text och bild utförda åtgärder genom att ange:

- skötselområde
- utförd åtgärd
- år
- kostnader
- finansiering (vårdanslaget, AMS-medel etc) eventuella intäkter
- notering om åtgärdens effekt eller annat av intresse, t ex slitage och andra störningar p g a friluftslivet.

Dokumentationen skall utgöra underlag vid en eventuell revidering av skötselplanen.

FINANSIERING AV NATURVÅRDSFÖRVALTNINGEN

Finansieringsplan

Staten genom statens naturvårdsverk står för alla kostnader i samband med naturvårdsförvaltningen. I möjligaste mån skall beredskapsmedel utnyttjas.

Ekonomisk plan (undantas från fastställelse)

Bilagda (bilaga 3) ekonomiska plan är preliminär. Vissa åtgärder avser både naturreservatet och det intilliggande naturvårdsområdet. Åtgärder för betesdrift (stängsling etc) kommer att detaljplaneras och kostnadsberäknas i samband med att åtgärderna skall utföras. Totalt beräknas cirka 10 km stängsel behöva restaureras inom kungsgården under den närmaste 5-årsperioden. Materialkostnaden bestrids av naturvårdsmedel, medan arbetet beräknas bli utförd genom AMS:s försorg.

Förutom dessa kostnader uppskattas kostnaderna tillsammans med naturvårdsområdet till cirka 170 000 kronor i engångsinsatser (netto) och för underhåll cirka 200 000 kronor/år. Kostnaderna är beräknade i 1983 års

kostnadsläge. (Dessa kostander har inte delats upp på naturvårdsmedel och AMS-medel.) Kostnaderna avser även naturreservatet och naturvårdsområdet i Södermanlands län.

NATURVÅRDSOMRÅDET
OCH
NATURRESERVATET

TULLGARN

SKÖTSELPLANEKARTA

Bilaga 2

STOCKHOLMS OCH SÖDERMANLANDS LÄN

SÖDERTÄLJE OCH NYKÖPINGS KOMMUNER

SKALA 1:10 000

— · — Gräns för naturreservat resp naturvårdsområde

—··— Gräns mellan naturreservat och naturvårdsområde

▨ Ingår inte i naturreservatet resp. naturvårdsområdet

BILAGA 1

FRILUFTSANORDNINGAR

TECKENFÖRKLARINGAR

- Parkeringsplats
- Utsiktsplats
- Rastplats
- Torrklosett
- Soptunna
- Fornlämning
- Informationstavla
- Badplats
- Enskild väg Biltrafik tillåten
- Markerad strövstig

83-11-14

Tullgarn

Utredning om kostnader för naturvårdsförvaltningen

Kostnader i 1000-tals kornor

Geografiskt område	Typ av åtgärd	"Engångsinsats"				Underhållsåtgärder/år			
		Arbetskrafts-insatser		Maskin- och entreprenad-kostnader	Material-kostnader	Arbetskrafts-insatser		Maskin- och entreprenad-kostnader	Material-kostnader
		DV	Kostn.			DV	Kostn.		
NR o NO gemensamt	Gränsmarkering (31 km)	30 1)	21 1)	4 1)	2 1)	2	1.5	0.5	
	Renhållning. Sop- och latrintömning							15*	
	Informationsskyltar och tavlor	8 1)							
			5.5 1)		15 1)	1	0.5		1
	Vägvisning inkl upp-skyltning av "stängda" vägar	10 1)	7 1)		12 1)	4	3	2	3
	Vägunderhåll: 27 km varav: 15 km samf (1/4) 12 " "egna"(½)							19*	
	(underhållsk. 2000:-/km/år								
	Tillsyn o städning								
	2 dv/vecka under 4 mån 1 dv/vecka under 4 mån 1 dv/mån " 4 mån					56*	40*	5*	

1) Nödvändiga åtgärder det första året

*) Underhållsåtgärder vilka bör ske det första året

Bilaga 3 1(2)

Kostnader i 1000-tals kornor

Geografiskt område	Typ av åtgärd	"Engångsinsats"				Underhållsåtgärder/år			
		Arbetskrafts-insatser		Maskin- och entreprenad-kostnader	Material-kostnader	Arbetskrafts-insatser		Maskin- och entreprenad-kostnader	Material-kostnader
		DV	Kostn.			DV	Kostn.		
	Administration								
	Samråd, sammanträden, planering m m					10*	10*		
	Arbetsledning, kontor m m					20*	20*		
NR enbart	Sopmajor, 2 st med tank			50 1)		3*	2*	1*	3*
	Hägnader, stättor m m	?	?		?	10	7	2	3
	Gallring								
	Skog 139: avd 55, 56, 61	100	70						
	Skog 141: avd 33		(nettokostn 20)						
	Ungskogsröjning								
	Skog 141: avd 41,43,46 och 48	50	35						
	Övrig vård								
	Veg. vård, betesmarker m m					30	21		4
NO enbart	Hägnader, stättor m m	?	?		?	?	?		?
	Övrig vård								
	Veg. vård exkl betesmarker					50	35	6	
	Vård								